

Annales

Instituti

Archaeologici

VII - 2011

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
Fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Željko Tomičić

Izvršni urednik/Desk editor

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Tehnički urednik/Technical editor

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Nikolina Matetić Pelikan (ETNOtrend d.o.o.)

Lektura/Language editor

Renata Draženović (hrvatski jezik/Croatian)
Stephen Hindlaugh (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

Tisak/Printed by

PRINTERA GRUPA d.o.o., Sveta Nedelja

Naklada/Circulation

600 primjeraka/ Copies

©Institut of archaeology, Zagreb 2011.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin, probna arheološka istraživanja 2010.
- 13** **Zvonko Bojčić**
Marko Dizdar
Tomislav Hršak
Tino Leleković
Rezultati probnih istraživanja nalazišta Batina–Sredno 2010. godine
- 20** **Marko Dizdar**
Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-34 – obilaznica Donjeg Miholjca
- 23** **Marko Dizdar**
Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-2 – obilaznica Našica
- 26** **Daria Ložnjak Dizdar**
Zaštitna istraživanja nalazišta AN 2a Markovac Našički–Orašje 2 na izgradnji obilaznice Našica
- 30** **Daria Ložnjak Dizdar**
Hrvoje Potrebica
Probna iskopavanja prapovijesnog nalazišta u Vlatkovcu
- 34** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2010. g.
- 37** **Tatjana Tkalčec**
Arheološka istraživanja nalazišta Crkvari – crkva sv. Lovre 2010. godine
- 41** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Dolina 2010. – rezultati probnih istraživanja prapovijesnog groblja Glavičice
- 45** **Tatjana Tkalčec**
Probna arheološka istraživanja visinskog gradišta Sveta Ana – Gradina 2010.
- 50** **Tajana Sekelj Ivančan**
Rezultati istraživanja nalazišta Virje – Volarski breg u 2010. godini

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin, Archaeological Trial Excavations 2010
- 13** **Zvonko Bojčić**
Marko Dizdar
Tomislav Hršak
Tino Leleković
Results of the 2010 Trial Excavations of the Batina–Sredno Site
- 20** **Marko Dizdar**
Trial Excavations and Supervision of the Construction of National Road Section D-34 – Donji Miholjac Bypass
- 23** **Marko Dizdar**
Trial Excavations and Supervision of the Construction of the D-2 National Road Route–Našice Bypass
- 26** **Daria Ložnjak Dizdar**
Protective Excavations of AS 2a Markovac Našički–Orašje 2 during Construction of the Našice Bypass
- 30** **Daria Ložnjak Dizdar**
Hrvoje Potrebica
Trial Excavations of a Prehistoric Site in Vlatkovac
- 34** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Research 2010
- 37** **Tatjana Tkalčec**
Archaeological Excavations of the Crkvari–St. Lawrence’s Church Site 2010
- 41** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Dolina 2010 – Results of Trial Excavations of the Glavičice Prehistoric Cemetery
- 45** **Tatjana Tkalčec**
2010 Archaeological Trial Excavations of the Hill Fort of Sveta Ana–Gradina
- 50** **Tajana Sekelj Ivančan**
Results of the 2010 Excavations of the Virje–Volarski Breg Site

<p>54 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Probna istraživanja nalazišta AN 1 Grabrić na trasi auto-cesta A13, dionica Čvor Vrbovec 2 – Čvor Farkaševac</p>	<p>54 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Trial Excavations of AS 1 Grabrić on the A13 Motorway Route, Section: Vrbovec 2 Junction-Farkaševac Junction</i></p>
<p>57 Branko Kirigin
Ivančica Schrunck
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Marina Ugarković</p> <p>Hvar, otok Sv. Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2010.</p>	<p>57 Branko Kirigin
Ivančica Schrunck
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Marina Ugarković</p> <p><i>Hvar, Island of Sveti Klement – Soline Bay, Archaeological Excavations 2010</i></p>
<p>61 Marko Dizdar
Asja Tonc
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Zaštitna istraživanja nalazišta AN 6 Gornji Vukojevac na trasi auto-cesta Zagreb – Sisak, dionica Velika Gorica jug – Lekenik</p>	<p>61 Marko Dizdar
Asja Tonc
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Rescue Excavations of AS 6 Gornji Vukojevac on the Zagreb – Sisak Motorway Route, Section Velika Gorica South – Lekenik</i></p>
<p>65 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p>Arheološka istraživanja na lokalitetu Stari grad u Ivanju godine 2010.</p>	<p>65 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p><i>Archaeological Excavations at the Stari Grad Site in Ivanec 2010</i></p>
70 Tatjana Tkalčec Arheološka istraživanja burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2010. godine	70 Tatjana Tkalčec <i>2010 Archaeological Excavations of Vrbovec Castle in Klenovec Humski</i>
<p>74 Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovac 2009-2010.</p>	<p>74 Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Archaeological Rescue Excavations at Stari Grad Dubovac 2009-2010</i></p>
<p>81 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Istraživanje prehistorijskih gradina Barilović-Osovlje i Crkvina-Bukovlje (Karlovačka županija)</p>	<p>81 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Excavations of Prehistoric Hill Forts at Barilović-Osovlje and Crkvina-Bukovlje (Karlovac County)</i></p>
85 Asja Tonc Rezultati probnih istraživanja na gradini Sv. Trojice kod Stari-grada-Paklenice 2010.	85 Asja Tonc <i>Results of the Trial Excavations of the Sveta Trojica Hill Fort near Starigrad-Paklenica 2010</i>
88 Goranka Lipovac Vrkljan Crkvenica – <i>Ad turres</i>, prošlogodišnje otkriće još jedne rimske keramičarske peći na lokalitetu „Igralište“	88 Goranka Lipovac Vrkljan <i>Crkvenica – Ad Turres, Last Year's Discovery of Another Roman Kiln at the "Igralište" Site</i>
<p>93 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Andreja Kudelić
Ana Konestra</p> <p>Arheološko-konzervatorska istraživanja lokaliteta Stancija Blek kod Tara u 2010. g.</p>	<p>99 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Andreja Kudelić
Ana Konestra</p> <p><i>2010 Archaeological-Conservation Research of the Stancija Blek Site near Tar</i></p>

Terenski pregledi

98 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

Terenski pregled arheoloških lokaliteta u Valpovštini 2010.

102 **Zorko Marković**
Jasna Jurković

Rezultati rekognosciranja arheoloških terena oko Našice 2010. godine

108 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Arheološki lokaliteti na trasi brze ceste Brestovac – Staro Petrovo Selo

112 **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar

Terenski pregled trase buduće auto-ceste A13, dionica Bjelovar–Virovitica–granica s Mađarskom

118 **Asja Tonc**

Terenski pregled područja izgradnje plovnog kanala „Grad Pag – Košljun“ i područja sanacije kamenoloma Vranja

Field Surveys

98 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

2010 Field Survey of the Valpovo Region Archaeological Sites

102 **Zorko Marković**
Jasna Jurković

The Results of Archaeological Survey of the Terrain around Našice 2010

108 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

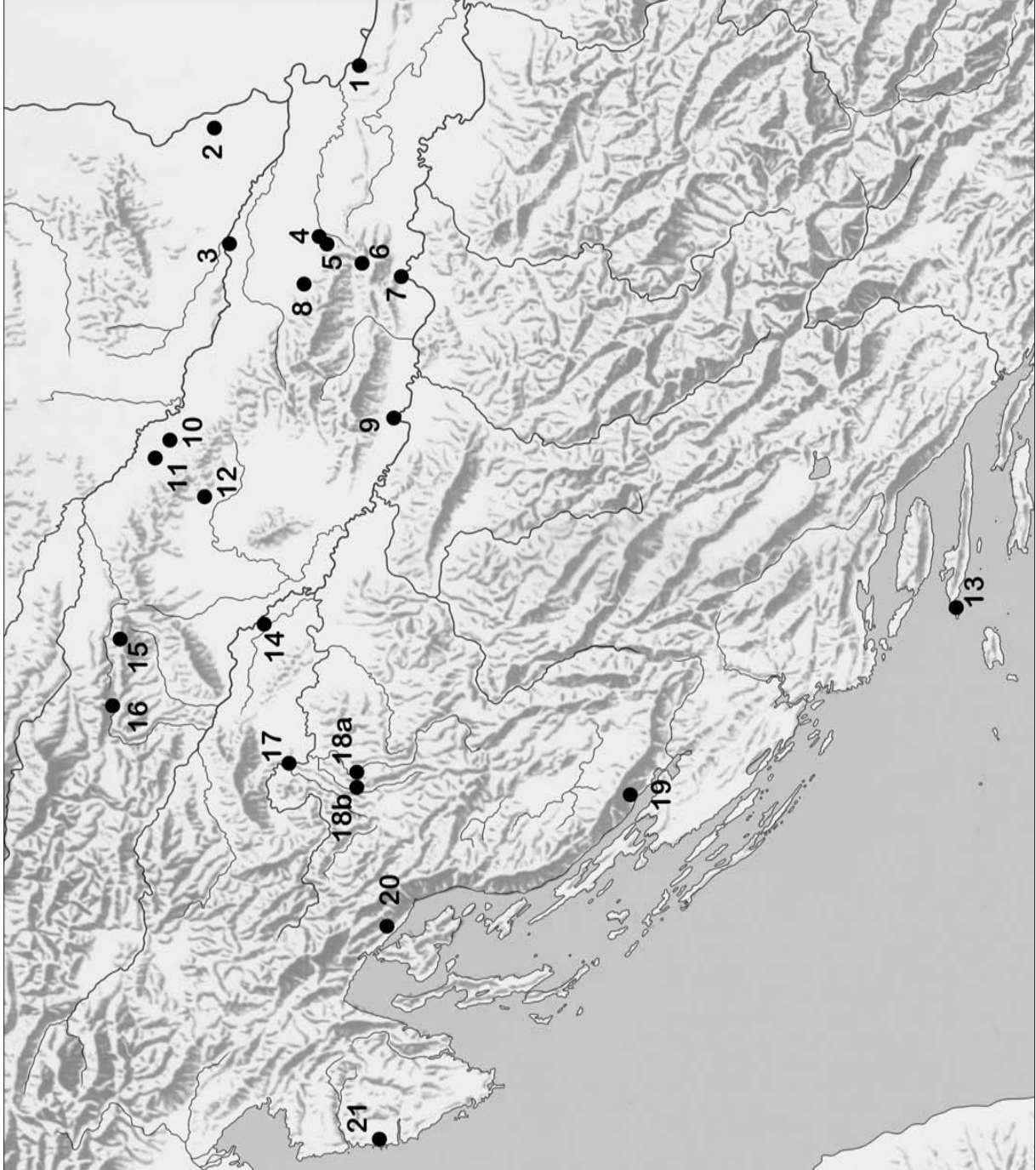
Archaeological Sites on the Brestovac-Staro Petrovo Selo Expressway Route

112 **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar

Field Survey of the Planned A13 Motorway Route, Section Bjelovar–Virovitica–Hungarian Border

118 **Asja Tonc**

Field Survey of the Planned Construction Area of the Town of Pag-Košljun Channel and the Restoration Area of Vranja Quarry

- 1 Sotin
- 2 Batina-Sredno
- 3 Donji Miholjac - obilaznica
- 4 Našice
- 5 AN 2a Markovac Našički - Orašje 2
- 6 Vlatkovac
- 7 Slavonski Brod - Galovo
- 8 Crkvari
- 9 Dolina-Glavčice
- 10 Sveta Ana Gradina
- 11 Virje-Volarski breg
- 12 AN 1 Grabrič- Farkaševac
- 13 Sv. Klement - Soline
- 14 AN 6 Gornji Vukojevac
- 15 Ivanec
- 16 Klenovec Humski - Plemički grad Vrbovec
- 17 Stari grad Dubovac
- 18a Barilovići - Osovlje
- 18b Crkвина - Bukovlje
- 19 Gradina Sv. Trojice
- 20 Crikvenica - Igralište
- 21 Stancija Blek-Tar

Dolina 2010. – rezultati probnih istraživanja prapovijesnog groblja Glavičice

Dolina 2010 – Results of Trial Excavations of the Glavičice Prehistoric Cemetery

Daria Ložnjak Dizdar
Marija Mihaljević
Marko Dizdar

Primljeno/Received: 21.03.2011.
Prihvaćeno/Accepted: 06.04.2011.

Drugu godinu zaredom provedena su probna arheološka istraživanja prapovijesnog groblja Glavičice. Istražen je najjužniji tumul 6 pod kojim su se nalazila dva paljevinska groba u vertikalnom stratigrafskom odnosu. Prilozi u grobovima ukazuju da su pokojnici pokopani početkom željeznog doba (Ha C1a) spajajući tradiciju paljevinskog pokopavanja kulture polja sa žarama s halštatskom modom – označavanjem groba nasipom tumula.

Ključne riječi: Dolina, groblje, starije željezno doba, tumuli, Posavina, grupa Donja Dolina-Sanski Most
Key words: Dolina, cemetery, Early Iron Age, tumuli, Posavina, Donja Dolina-Sanski Most group

U razdoblju od 22. 09. do 02. 10. 2010. godine Gradski muzej Nova Gradiška i Institut za arheologiju iz Zagreba, pod vodstvom Marije Mihaljević i sudjelovanjem Daria Ložnjak Dizdar i Marka Dizdara, proveo je pokusna istraživanja nalazišta Dolina–Glavičice (općina Vrbje, Brodsko-posavska županija).¹

Probna istraživanja započela su u lipnju 2009. godine s ciljem definiranja protopovijesnih kulturnih sljedova na od ranije poznatim nalazištima koja se nalaze između današnjih naselja Doline i Mačkovca, neposredno uz lijevu obalu rijeke Save. Znatno dio slučajnih i pojedinačnih nalaza ukazuje na iznimno važna nalazišta s kraja kasnog brončanog i željeznog doba koja se mogu pripisati kako naseobinskom kontekstu, tako i nalazima koji bez sumnje ukazuju na prisutnost grobova. Najveći dio navedenih nalaza potječe iz iskopa zemlje za obnovu savskog nasipa (tzv. pozajmišta) koja se nalaze na nekoliko položaja zapadno od Doline, u blizini kojih se smještaju i protopovijesna groblja. Isto tako, dio nalaza prikupljen je tijekom niskog vodostaja rijeke Save, što ukazuje na mogućnost kako navedeni nalazi potječu iz vremena izgradnje nasipa ili je tok rijeke Save uništio dio nalazišta odakle su potom nalazi dospjeli u savsko korito.

Na položaju Babine grede, na blago povišenoj i zapad–istok izduženoj gredi u dužini od gotovo 1 km, smješta se nizinsko naselje koje je bilo okruženo niskim i vodoplavnim područjem, posebno sa sjeverne strane. Sjeverozapadno od naselja, u njegovoj neposrednoj blizini, zasad je nacrtano dokumentirano 15 tumula (Glavičice).

S obzirom na rezultate posljednjih istraživanja na jugoistočnoalpskom i jugozapadnopanonskom području, između i u neposrednoj blizini tumula pretpostavlja se i postojanje ravnih

grobova, što je i potvrdila sonda 1 na položaju Draganje u istraživanjima 2009. godine. Ipak, potpuniji rezultati mogu se očekivati tek nakon tri do četiri sezone pokusnih iskopavanja kada će biti prikupljeno više pokretnih nalaza, odnosno spoznaja o položaju groblja te njihovom odnosu prema pripadajućem naselju kao i njihova kronološka pozicija unutar postojeće periodizacije kulturne grupe Donja Dolina-Sanski most (Marić 1964; Čović 1987) kojoj nalazišta oko Doline vjerojatno pripadaju.

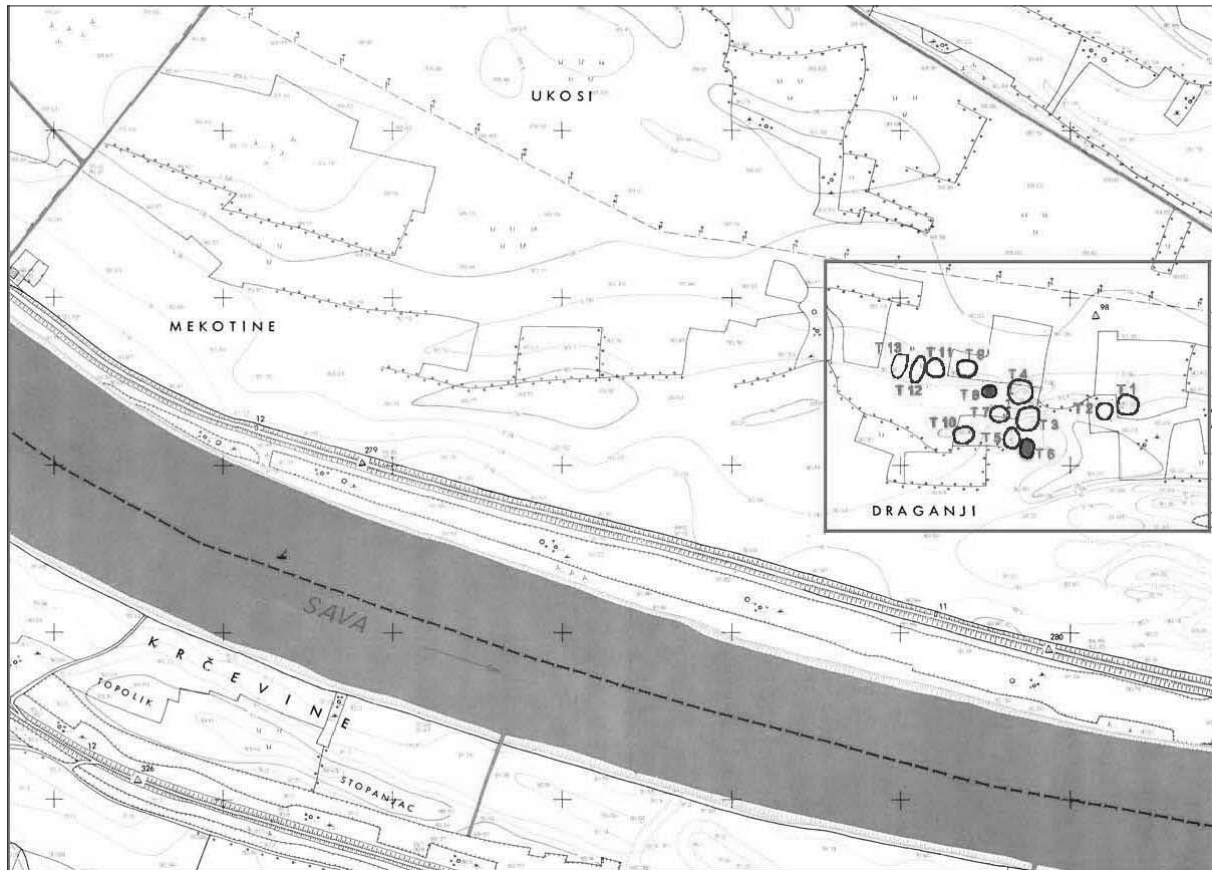
U drugoj kampanji istraživanja, u rujnu 2010., istražen je tumul 6 znatno snižen oranjem. Promjer tumula 6 je 15 m, a njegova visina u središnjem dijelu iznosila je 1,10 m. Tumul 6 nalazi se na k. č. 131/3 vlasnika Vladimira Janka Vonića iz Doline.²

Tumul 6 nalazi se zapadno od naselja zabilježenog terenskim pregledom na Babinim gredama i najjužniji je u skupini dokumentiranih tumula. S obzirom na promjer od 15 m, on pripada tumulima manjih dimenzija. Tumul 6 danas se nalazi na oranici i u pejzažu se dobro raspoznaje, posebno u proljeće kada se nakon oranja uočava svijetlosmeđi nasip tumula. Iskopom humusa uočeno je kako njegova debljina raste prema rubovima te svjedoči kako je s vremenom, a uslijed obrađivanja, došlo do snižavanja njegove izvorne visine te akumuliranja zemlje uz donje, vanjske rubove. Neposredno ispod humusa, uz rubove tumula, izdvojen je sloj od sivosmeđe ilovače koji pripada vjerojatno starijem humusu. U tom sloju pronađeni su ulomci prapovijesne keramike. Ispod recentnog oračeg sloja i dijela sloja starijeg humusa tumul 6 imao je dva nasipa kojima su pojedinačno bili zasipani grob 1 i grob 2.

Ispod nasipa od sive miješane zemlje u jugozapadnoj četvrtini tumula uočena je paljevina pravokutnog oblika s velikom količinom gara – GROB 1. Grob 1 imao je konstrukciju od četiri drvena stupa u uglovima uz koje su vjerojatno bile položene

1 Istraživanja su provedena prema rješenju od 20. rujna 2010. godine (klasa UP/I-612-08/10-08/0436, Ur.br. 532-04-09/5-10-2) Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Slavonском Brodu. Sredstva za provedbu istraživanja osigurao je Gradski muzej Nova Gradiška i projekt MZOŠ-a „Razvoj i mobilnost protopovijesnih zajednica na tlu kontinentalne Hrvatske” pri Institutu za arheologiju.

2 Ovom prilikom zahvaljujemo gospodinu Voniću na susretljivosti prilikom istraživanja 2010. u Dolini.

Sl. 1 Plan groblja pod tumulima na položaju Glavičice s označenim istraženim tumulima 8 i 6 (Arheoplan d. o. o.).

Fig. 1 Map of the cemetery under tumuli on the Glavičice site with excavated Tumuli 8 and 6 marked (Arheoplan d.o.o.).

daske. U tako pripremljenu raku stavljen je lonac – urna sa spaljenim kostima pokojnika među kojima su pronađeni željezna žičana dvopetljasta fibula s trokutastom nogom i okruglim presjekom luka. Fibula je manjih dimenzija. U loncu-urni pronađena je i željezna perla te dio sitnih brončanih zakovica promjera 0,5 cm. Urna je bila zasuta ostacima lomače s garom među kojim su se nalazile spaljene kosti, ulomci keramike, velika količina sitnih brončanih zakovica, ulomci gorenog željeznog predmeta, dva koštana privjeska, od kojih je jedan ukrašen koncentričnim kružnicama, te kameni privjesak koji je namjerno bio slomljen u tri dijela. Grob 1 bio je ukopan u nasip groba 2.

Nasip groba 2 je od smeđe pjeskovite zemlje koji se nalazi u središnjem dijelu, jugoistočnoj i jugozapadnoj četvrtini. GROB 2 bio je položen u južnom dijelu tumula. Spaljene kosti pomiješane s ulomcima keramike i malom količinom gara bile su položene u nekakvom organskom materijalu. Sjeverno od spaljenih kostiju bilo je položen servis sastavljen od tri lonca, šalice i zdjele. Grob 2 bio je zasipan smeđom pjeskovitom ze-

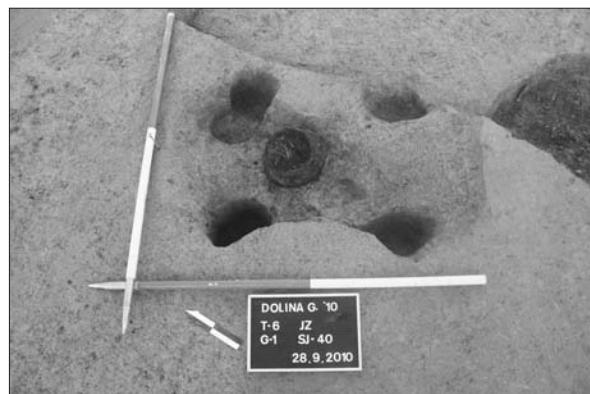
mljom i označen vanjskom oznakom, budući da je grob 1 bio položen iznad i sjevernije od njega. Grob 2 bio je položen na sloj zdravice od svijetložutog pijeska.

Pokusna istraživanja tumula 6 na položaju Glavičice u Dolini pokazala su izuzetne rezultate o početku starijeg željeznog doba u Posavini koja, prema dosad rijetkim pojedinačnim nalazima, pripada kulturnoj grupi Donja Dolina-Sanski most (Čović 1987). Eponimno nalazište u Donjoj Dolini nalazi se jugoistočno od nalazišta u Dolini, s desne obale rijeke Save. Naselje u Dolini na položaju Babine grede rasprostire se u dužinu od skoro 1 km u smjeru Z–I i slijedi smjer toka rijeke Save. Na dijelu naselja nalaze se tzv. pozajmišta iz kojih se vadila zemlja za popravljavanje nasipa. Po površini oranica vidljivi su brojni ulomci keramičkog posuda koje se može datirati od 11.–7. pr. Kr., iako su vjerojatno mogući i nalazi mlađih keramičkih oblika. Na postojanje tragova starijeg naseljavanja ukazuju nalazi mikrolita. Stratigrafiju naselja te vremenski okvir dati će tek pokusna iskopavanja.

Sl. 2 Tumul 6 prije istraživanja (foto: Marija Mihaljević).

Fig. 2 Tumulus 6 before its excavation (photo: Marija Mihaljević).

Sl. 3 Grob 1 (foto: Marija Mihaljević).

Fig. 3 Grave 1 (photo: Marija Mihaljević).

Sl. 4 Brus iz groba 1 (foto: Daria Ložnjak Dizdar).

Fig. 4 Whetstone from Grave 1 (photo: Daria Ložnjak Dizdar).

Sjeverozapadno od položaja naselja uočava se skupina zemljanih tumula – Glavičice koji se rasprostiru u dužinu od nekoliko stotina metara prema zapadu. Dio tumula nalazi se na površinama koje se obrađuju te su danas znatno sniženi s jasno vidljivim nasipom od svijetlosmeđe zemlje. Dio tumula nalazi se u neprohodnoj šikari, dok je dio na površini livada. Dosad su tijekom probnih istraživanja 2009. i 2010. godine u cijelosti istražena dva tumula (T 8 i T 6) te jedan ravni grob iz vremena kulture polja sa žarama. Tijekom 2008. godine provedeno je detaljno geodetsko snimanje tumula te izrada plana rasprostiranja groblja pod tumulima. Dio tumula (2) uočen je 2009. godine tijekom terenskog pregleda te su oni kao i položaj naselja geodetski dokumentirani tijekom proljeća 2010. godine. Iako je broj tumula znatan, prema veličini i dugotrajnosti naselja može se pretpostaviti i postojanje ravnih groblja s paljevinskim i kosturnim pokopima koji su raniji, istovremeni te mlađi od pokopavanja pod tumulima koje je karakteristično za jugoistočnoalpski i jugozapadnapanonski prostor od početka 8. do sredine 6. st. pr. Kr. Tumuli se spominju na području Posavine na istok sve do Vrbanje (Vinski, Vinski-Gasparini 1962: 271), no dosad su istražena samo dva tumula u kampanjama 2009. i 2010. godine u Dolini. Najbližu usporedbu predstavljaju tumuli u Kaptolu u Požeškoj kotlini (Vejvoda, Mirnik 1971; Vinski-Gasparini 1987; Potrebeca 2002). S druge strane, susjedno groblje u Donjoj Dolini je ravno biritualno groblje, pa se prema veličini i trajanju naselja na Babinim gredama pretpostavlja postojanje ravnog groblja u neposrednoj blizini tumula što je potvrđeno sondom 1 za koju se zbog nalaza samo jednog groba može pretpostaviti kako je tim istraživanjem obuhvaćen vjerojatno sami zapadni rub groblja iz vremena kulture polja sa žarama.

Tumul 6 s dva nasipa i dva paljevinska groba predstavlja važno otkriće kako s aspekta proučavanja pogrebnih običaja u Posavini, tako i za kronološko određenje prikupljenih nalaza unutar već izdvojene grupe Donja Dolina-Sanski most. Sličnu stratigrafiju imao je i tumul 8 koji je istražen 2009. godine.

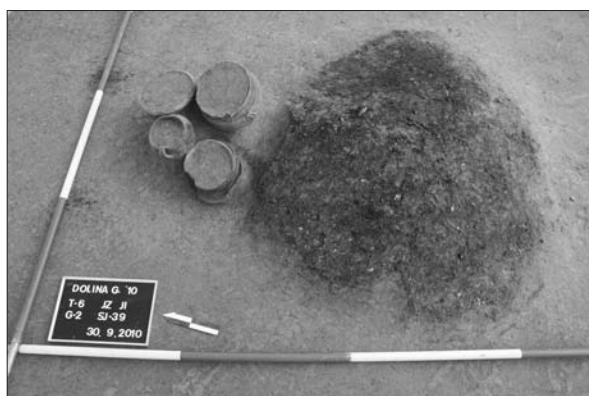
U grobu 2 u tumulu 8 pronađen je keramički servis. Oblici posuda pripadaju tipovima kasne kulture polja sa žarama na prostoru Posavine, dok dva lonca pokazuju izraziti bikoni-

tet, što, uz urezani ukras ispunjen inkrustacijom, ima paralele u srednjobosanskoj grupi (Čović 1987: sl. 27). Inspiraciju oblicima i urezanom ukrasu nije pogrešno tražiti niti na istoku gdje se bikonični lonci s urezanim ukrasom pojavljuju u istočnijoj grupi Vis-Pivnica (Čović 1988: 102, sl. 28), a urezani geometrijski ukras i valovnice dio su mode u ukrašavanju keramike na širem području između donjeg Podunavlja do Banovine i Korduna na zapadu uz Savu te do slovenskog Podravlja i Pomurja uz Dravu u razdoblju od 11. do 8. st. pr. Kr. (Hänsel 1976; Teržan 1995). Tada sličnu ornamentiku nasljeđuje Basarabi stil koji je prisutan i na nalazištima u sjevernoj Bosni (Gavranović 2007) i na zapad do Bele krajine u Sloveniji (Dular 1979).

Prema nalazima u grobu 1 tumula 6 može se zaključiti kako se radi o pokopu važne osobe s početka starijeg željeznog doba. Paljevinski način pokopa djelomično u žaru, a djelomično u ostatak grobne jame svjedoči o tradicijama kulture polja sa žarama. U grobu je pronađen kameni brus kakvi su česti u grobovima u Dalju i Batini (Metzner-Nebelsick 2002: T. 6: 26 passim). Nalaz u grobu 1 tumula 6 bio bi dosad najzapadniji poznati nalaz ovog tipa kamenog brusa koji se povezuju s istočnim tzv. tračkokimerijskim utjecajima. Izuzetan je nalaz i željezne dvopetljaste fibule s trokutastom nogom i lukom okruglog presjeka tip 2a prema S. Gabrovcu, a za koju bliske paralele nalazimo u grobu 250 u Ljubljani (Gabrovec 1970: 24, karta V, T. 8: 8). Najveća gustoća u rasprostanjenosti takvih fibula je u Sloveniji (Dolenjska, Ljubljana, Notranjska), ali usamljeni nalazi poznati su i s Glasinca i Vukovara (Gabrovec 1970: karta V) u što se nalaz iz Doline dobro uklapa. Osobito je zanimljiv nalaz oko stotinu sitnih brončanih zakovica promjera 0,5 cm koje su bile sastavni dio pokojnikove nošnje ili opreme jer su gorile s njime na lomači. Moguća su dva objašnjenja: radi se o dijelu odjeće (pojas, plašt ili prsluk) koji je bio ukrašen zakovicama ili zdjelastoj kacigi grupe Libna (Škoberne 1999: 88, sl. 59–60). Željezna fibula i pretpostavka o zdjelastoj kacigi iz groba 1 svjedoče o zapadnim utjecajima, keramičke posude, brus i koštani privjesci ukazuju na istočne veze što ne iznenađuje s obzirom na geografski položaj Doline u dolini Save, transverzali između jugoistočnoalpskog i podunavskog svijeta. Ideja keramičkog servisa i tumula koja je dokumentirana u grobu 2 tumula 6 svjedoči o već prisutnim halštatskim idejama na periferiji istočnog halštatskog kruga.

Oba istražena tumula (T 6 i T 8) svjedoče o zajednici koja je komunicirala s istovremenicima u susjedstvu i šire. Uz dijelove nošnje koji ukazuju na širu povezanost i lokalne izričaje u keramici, može se zaključiti kako su pripadnici zajednice koja je živjela početkom željeznog doba u Dolini bili otvoreni novinama (npr. ideja tumula) koje su primjenjivali u svakodnevnom životu na svoj način (pokop s dva paljevinska groba sa zasebnim nasipima u jednom tumulu). Ovo nije konačni zaključak nego je potrebna provjera na većoj istraženoj površini.

Naselje na Babinim gredama kao i groblje pod tumulima Glavičice te ravno groblje na Draganjama, kroz pokusna iskopa-

Sl. 5 Grob 2 (foto: Marija Mihaljević).

Fig. 5 Grave 2 (photo: Marija Mihaljević).

Sl. 6 Detalj nalaza posuda in situ u grobu 2 (foto: Marija Mihaljević).

Fig. 6 Detail of in situ unearthed vessels in Grave 2 (photo: Marija Mihaljević).

vanja tijekom nekoliko sezona, mogu ponuditi nove kvalitetne podatke koji će unijeti više svjetla u početak jedne nove civilizacijske epohe koju je obilježila pojava predmeta izrađenih od željeza, a uz što se potom povezuje i pojava nekih novih društvenih i ekonomskih aspekata koji se dijelom manifestiraju upravo u početku pokopavanja istaknutih pojedinaca u zemljane humketumule. S obzirom na važnost naselja i groblja u susjednoj Donjoj Dolini, i na sjevernoj strani rijeke Save moralo je postojati odgovarajuće naselje preko kojeg se odvijala intenzivna trgovina kao i razmjena ideja i dobara kako s Balkana prema sjeveru, tako i u smjeru zapad–istok.

Primjer prostornog odnosa naselja i groblja, te ravnog groblja i groblja pod tumulima tek će u budućim istraživanjima (intenzivni terenski pregled, probna iskopavanja naselja, ravnog groblja i tumula) ponuditi odgovore na pitanja na koji je način živjela i komunicirala zajednica koja je u Dolini živjela krajem kasnog brončanog doba i početkom starijeg željeznog doba.

Literatura

- Čović, B. 1965, Uvod u stratigrafiju i hronologiju praiistorijskih gradina u Bosni, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, XX, 27–145.
- Čović, B. 1987, Grupa Donja Dolina-Sanski most, in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, V, Benac A. (ed.), Sarajevo, 232–291.
- Čović, B. 1988, Kultura polja sa urnama, in: *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine 1*, Sarajevo, 100–102.
- Dular, J. 1979, Žarno grobišče na Boršku v Metliki, *Arheološki vestnik*, XXX, 65–100.
- Gavranović, M. 2007, Keramik mit Basarabi und basarabi-artiger Ornamentik in Bosnien, *Godišnjak Centra za balkanološka istraživanja*, knj. XXXVI/34, 35–67.
- Gabrovec, S. 1970, Dvozankaste ločne fibule, *Godišnjak Centra za balkanološka istraživanja*, knj. VIII/6, 5–65.
- Hänsel, B. 1976, Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau I, II, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturraumes, Band 16, Rudolf Habelt Verlag GmbH, Bonn.
- Marić, Z. 1964, Donja Dolina, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, XIX, 5–128.
- Metzner-Nebelsick, C. 2002, *Der «Thrako-Kimmerische» Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien*, Vorgeschichtliche Forschungen Band 23, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf., Berlin.
- Potrebica, H. 2002, Istraživanje nekropole pod tumulima iz starijega željeznog doba na nalazištu Gradci kod sela Kaptol (sezona 2001.), *Opuscula Archaeologica*, vol. 26, 331–339.
- Škoberne, Ž. 1999, *Budinjak, Kneževski tumul*, Muzej grada Zagreba, Zagreb.
- Teržan, B. 1995, *Stand und Aufgaben der Forschungen zur Urnenfelderzeit in Jugoslawien*, in: *Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*, Monographien Römisch-Germanisches Zentralmuseums 35, Mainz, 323–372.
- Vejvoda, V., Mirnik, I. 1971, Istraživanja prethistorijskih tumula u Kaptolu kraj Slavonske Požege (Prethodni izvještaj), *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s V, 183–210.
- Vinski, Z., Vinski-Gasparini, K. 1962, O utjecajima istočno-alpske halštatske kulture i balkanske ilirske kulture na slavonsko-sremsko Podunavlje, *Arheološki radovi i rasprave*, II, 263–293.
- Vinski-Gasparini, K. 1987, Grupa Martijanec-Kaptol, in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, V, Benac A. (ed.), 182–231.

Summary

For the second year, archaeological trial excavations of the Glavičice prehistoric cemetery in Dolina were conducted. The southernmost Tumulus 6 was excavated, under which there were two incineration graves in a vertical stratigraphic relationship. The grave goods suggest that the deceased were buried at the beginning of the Iron Age (Ha C1a), thus connecting the tradition of cremation burials of the Urnfield culture with the Hallstatt fashion of marking graves by erecting tumuli.

Under a mound of grey mixed earth in the south-western quarter of the tumulus, incineration remains of a rectangular shape with a large amount of soot were identified as Grave 1. It was constructed with four wooden pillars in the corners, along which planks were probably laid. In the grave, thus prepared, a pot was laid – an urn with the incinerated bones of the deceased, among which an iron wire double-looped fibula was unearthed with a triangular foot and a round bow cross-section. The fibula is relatively small. In the urn-pot, an iron bead was found, along with small bronze rivets of 0.5 cm in diameter. The urn was covered with the remains of a funeral pyre with soot, among which incinerated bones, pottery shards, a large amount of small bronze rivets, fragments of a burned iron artefact, two bone pendants, one of which was decorated with concentric circles, and a stone pendant which had deliberately been broken in three parts, were found. Grave 1 was sunk in the mound of Grave 2. Finds in Grave 1, Tumulus 6 suggest a burial of a prominent person from the beginning of the Early Iron Age. The incineration burial partly in the urn and partly in the rest of the grave testifies to the traditions of the Urnfield culture. In the grave, a whetstone was unearthed, frequently encountered in graves at Dalj and Batina (Metzner-Nebelsick 2002: T. 6: 26 passim). The find from Grave 1 of Tumulus 6 might be the currently westernmost known find of this type of whetstone, associated with eastern, so-called Thracio-Cimmerian, influences. Another extraordinary find is that of a double-looped iron fibula with a triangular foot and a bow with a round cross-section of the type 2a based on Gabrovec, for which there are close analogies in Grave 250 in Ljubljana (Gabrovec 1970: 24, Map V, T. 8: 8). The densest distribution of this type of fibulae has been documented in Slovenia (Lower Carniola, Ljubljana, Inner Carniola). However, isolated finds are also known from Glasinci and Vukovar (Gabrovec 1970: map V) and the find from Dolina fits well into this picture. Particularly interesting is the find of approximately one hundred small bronze rivets of 0.5 cm in diameter, which formed a constituent part of the attire or equipment of the deceased, and were cremated along with them. They can be interpreted in two ways: a part of their attire (belt, mantle or waistcoat) decorated with rivets, or a bowl-shaped helmet of the Libna group (Škoberne 1999: 88, Fig. 59–60). The iron fibula and the presumed bowl-shaped helmet from Grave 1 testify to western influences, while the ceramic vessels, whetstone and bone pendants suggest eastern connections, which is not surprising considering the geographical position of Dolina in the Sava valley, a transversal between the south-eastern Alps and Danube region.

The Grave 2 mound was made of brown sandy earth, and is situated in the central part of the grave, in its south-eastern and south-western quarters. Grave 2 was placed in the southern part of the tumulus. Incinerated bones mixed with pottery shards and an amount of soot were laid in some sort of organic material. North of the incinerated bones, a set consisting of three pots, a cup and a bowl was laid. Grave 2 was covered with brown sandy earth and marked from the outside, as Grave 1 lay above it and north of it. Grave 2 lay on a layer of sterile soil consisting of light yellow sand.

In Grave 2, Tumulus 8, a pottery set was unearthed. The shapes of the vessels belong to types of the late Urnfield culture in Posavina, while two pots are extraordinarily biconical, which, along with an incised decoration filled by an incrustation, has analogies in the central Bosnian group (Čović 1987: Fig. 27). The shapes and incised decoration might equally have been inspired by the East, where biconical pots with incised decorations appear in the further eastern Vis-Pivnica group (Čović 1988: 102, Fig. 28), while the incised geometrical decorations and wavy lines were a fashionable pottery decoration style in the wider area between the Lower Danube region from Banija and Kordun in the west, along the River Sava to Slovenian Podravje and Pomurje along the River Drava in the period between the 11th and 8th centuries BC (Hänsel 1976; Teržan 1995). At a later stage, similar ornamentation was inherited from the Basarabi style, also present on sites in northern Bosnia (Gavranović 2007) and in the west up to White Carniola in Slovenia (Dular 1979).

The idea of the pottery set and tumuli, documented in Grave 2, Tumulus 6 testifies to the presence of Hallstatt ideas on the periphery of the eastern Hallstatt circle.

Both excavated tumuli (T 6 and T 8) in Dolina testify to a community that communicated with its contemporaries in the neighbourhood but also from a wider area. Besides parts of attire suggesting wider connections and the local expressions in pottery, there are other elements suggesting that the members of the community living in Dolina at the beginning of the Iron Age were open to innovations (e.g. the idea of tumuli), which they applied in their everyday life (burial with two incineration graves with separate mounds in a single tumulus). This is a hypothesis that needs to be confirmed in excavations of a larger surface.